

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1277835/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הראשון לציון הרב יצחק יוסף, הרב יעקב זמיר, הרב מיכאל עמוס

המערער (משיב בערעור שכנגד): פלוני (חסוי)

באמצעות: אלמוני (אפוטרופוס לגוף ולרכוש במינוי בית המשפט)
(ע"י ב"כ עו"ד אתי ארביב)

נגד

המשיבה (מערערת בערעור שכנגד): פלונית

(ע"י ב"כ טו"ר יהודה אבלס וטו"ר דוד עשור)

הנדון: מזונות אישה שספק בעטיו של מי הפירוד בינה לבעלה והמתפרנסת מפנסיה ומקצבת זקנה; תוקף התחייבותו של 'חסוי'

פסק דין

לפנינו ערעור הבעל באמצעות אחיו [אלמוני] (האפוטרופוס לגוף ולרכוש) וערעור שכנגד, של האישה, על פסק דינו של בית הדין האזורי אשקלון (בהרכב שבראשו הרב מאיר כהנא ועימו הרב צור והרב גודיס) מיום ט' בתמוז התש"ף (1.7.2020) שבו נפסק כי בית הצדדים ב[א'] יישאר כמדור ספציפי לאישה ובנוסף יועבר לאישה מדי חודש בחודשו סך של 1,600 ש"ח מיום כ"ו באדר התשע"ט (3.3.19) עד אריכות ימים ושנים של האישה או של הבעל, המוקדם מביניהם.

רקע כללי תמציתי

הצדדים נישאו בשנת תשל"ד (1974), ולהם שמונה ילדים בגירים. לצדדים דירה משותפת ב[א'], שבה גרה כיום האישה עם בנם הנכה של הצדדים (חולה בסכיזופרניה).

במשך שנות נישואיהם חיו הצדדים תקופות ארוכות בנפרד, בחלקן שהה הבעל בעיר [א'] והאישה בחו"ל או בעיר [ב'], כך במשך אחת-עשרה שנה משנת 2006 ועד 2017.

לאחר יציאתו של הבעל לגמלאות חזרה האישה לדור בבית המשותף כשכל אחד מהצדדים חי בפני עצמו ולא ב'חיים משותפים' – לכל אחד מקרר נפרד וכו' – אך הבעל זן ופרנס בהוצאות הבית השוטפות ובנוסף היה מעביר לאישה מדי חודש בחודשו סך של 1,600 ש"ח.

לאחר תקופה שבה אושפז הבעל בבית החולים עקב אירוע מוחי עבר הבעל להתגורר בבית אבות ב[א'] בתאריך כ"ו בתשרי התשע"ט (5.10.2018).

בח' באדר התשע"ט (13.2.2019) מינה בית המשפט את אחיו של הבעל, [אלמוני], לאפוטרופוס קבוע על גופו ורכושו של הבעל. כאפוטרופוס של הבעל החליט האח [אלמוני] להפסיק לשלם לאישה את הסכומים שנהג אחיו לתת לה בתקופת כשירותו, כמו כן ביטל את תשלומי הוצאות הבית השוטפות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בתאריך כ"ו באדר התשע"ט (3.3.19) הגישה האישה לבית הדין תביעה למזונות אישה – תביעה רטרואקטיבית מחודש יוני 2018 ותביעה על העתיד – על סך 7,800 ש"ח ובנוסף 1,600 ש"ח שהבעל היה מעביר לה באופן קבוע. לאישה סך הכנסות העומד על 3,850 ש"ח והכולל את הפנסיה שלה – 1,750 ש"ח וקצבת זקנה בסך 2,100 ש"ח.

אח הבעל, האפוטרופוס לגוף ולרכוש, התנגד למתן מזונות לאישה ואף הגיש תביעה במטרה נגד המבקשת שהוציאה מחשבון בעלה כ-500,000 ש"ח בשנתיים האחרונות. תביעה זאת נידונה בערכאה אחרת.

המשיב טען, באמצעות האפוטרופוס, שהמבקשת הנ"ל ובניהם המשותפים לא הסכימו לחתום ערבות למשרד הבריאות, אשר באמצעותה אפשר היה להזיל את עלות האשפוז מסכום חודשי של כ-14,000 ש"ח ל-1,190 ש"ח. עוד ציין כי יש צו מבית המשפט האוסר על המבקשת להיפגש עם המשיב.

עוד טען אח הבעל שכיוון שהצדדים פרודים כחמשעשרה שנה וכיוון שהמבקשת היא שהוציאה את המשיב מביתם המשותף יש לה דין של מורדת, ולכן אין לה זכות לתביעת מזונות ולא מדור, וכי אף הוצא צו לפירוק שיתוף בבית המשפט לענייני משפחה.

לאחר שמיעת טענות הצדדים בדיונים בבית הדין האזורי הוזמן הבעל בעצמו לבית הדין האזורי, לדיון שהתקיים בחדר הישיבות של בית הדין. לשאלות בית הדין השיב הבעל כדלהלן:

1. הבעל מאשר שהאישה תמשיך לדור בדירת הצדדים כל ימי חייו;
2. כמו כן הבעל מסכים להעביר לאישה בכל חודש סך 1,600 ש"ח;
3. הבעל לא רוצה לתת לה גט.

בית הדין האזורי ציין בפסק דינו מושא הערעור כי בחקירת הבעל הוכח כי הוא מבין את המעמד שבו הוא נמצא ומבין היטב שהוא מדבר בפני הדיינים שיפסקו את דינו וכי כך אמר במפורש כי הוא מוכן לשלם סך 1,600 ש"ח לאישה מדי חודש בחודשו וכן אמר בפירוש כי הוא מוכן שהאשה תדור בביתו וכי אין לו עניין בגירושין עצמם, אלא שאין לו גם עניין באישה.

הבעל התקשה אומנם להיזכר בתאריך המדויק, וניכר היה שקשה עליו המחשבה על כך, אך אוריינטציה כללית באשר לחגים שהיו לאחרונה הייתה לו, ובאשר לעונת השנה ולפירות הנמצאים בעונה זו (שאינן אבטיח בחורף, תפוז וכו', המבחן האמור בבית יוסף וברמ"א אבן העזר סימן קכא סעיף ה) הוא נראה בקי בהחלט.

בית הדין קמא ציין כי אומנם יש מקום לטעון שהבעל עיף מכדי להתמודד עם ההליך המשפטי וכי תפקידו של האפוטרופוס הוא להילחם בשמו של הבעל ולא לקבל את ויתורו בשוויון נפש. אולם הבעל אמר לבית הדין בפירוש שבני משפחתו "אומרים לו את ה'חבל' הזה כבר שנים", כלומר כבר שנים שהוא סבור שמוטב לו לאפשר לאישה להתגורר בנכס ולתת לה 1,600 ש"ח לחודש ולא לחתור לסילוקה ולגירושין ממנה, וזאת אף שבני משפחתו מנסים לשכנע אותו לעשות זאת.

משכך, היעלה על הדעת שעתה, כשהבעל נחלש מכדי לדאוג לענייניו ובית המשפט ממנה את אחיו לאפוטרופוס, יעשה האפוטרופוס את שטוב לבעל בעיניו ולא את שהיה טוב בעיני הבעל עצמו כבר שנים?

לאור זאת החליט בית הדין בהחלטתו נשוא הערעור:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה תמשיך לדור בבית הצדדים ב[א'] שיישאר כמדור ספציפי לאישה, ובנוסף יועבר לאישה מדי חודש בחודשו סך של 1,600 ש"ח – מיום כ"ו באדר התשע"ט (3.3.19) עד אריכות ימים ושנים של האישה או של הבעל, המוקדם ביניהם.

בית הדין האזורי דחה את תביעת האישה על מזונות העבר היות שלא הוכח כי לא האישה היא שגרמה לפירוד בין הצדדים, וכמבואר ברמ"א (סימן ע סעיף יב).

בנוסף כתב בית הדין האזורי שכיוון שבית הדין הסכים פה אחד כי מכוח הסכמת הבעל יש לחייב אותו לתת לה את זכות המגורים בנכס ולהוסיף לה 1,600 ש"ח מדי חודש בחודשו, בית הדין סבור שאין עוד צורך להכריע בשאלה העקרונית אם הבעל חייב במזונות אשתו. זאת מכיוון שהכנסתה של האישה מגיעה עם הסכום שתקבל מהבעל לסכום של כ-5,450 ש"ח, וכאשר אין לה הוצאות על שכירות דירה סכום זה אמור להספיק לה בהחלט, ויכול הבעל לומר לה "צאי מעשה ידייך [או: הכנסתך שמהקצבה] במזונותיך". בית הדין אינו מקבל את טענת בא כוח האישה שעל קצבת זקנה אי אפשר לומר זאת. נהפוך הוא: על הקצבה אין כל צורך לומר זאת, שהרי כל מטרת הקצבה היא לאפשר לאישה להתפרנס בכבוד בזקנתה, וזהו בדיוק גם ייעוד המזונות. על כן הקצבה נדונה כמזונות שניתנו לאישה ממקור אחר, שאין הבעל מחויב לתת לה אוכל מעבר לצרכיה.

טענת האישה שהצדדים חיו ברמת חיים גבוהה המחייבת את הבעל בסכום מזונות גבוה יותר – לא הוכחה, ולכאורה היא אינה עולה בקנה אחד עם שגרת החיים של הצדדים שכללה תקופות פירוד רבות אשר עליהן כלל אין דין "עולה עמו".

לסיכום החליט בית הדין:

האישה תמשיך לדור כל ימי חיי אחד מן הצדדים בדירת הצדדים.

האישה תקבל מדי חודש בחודשו סך של 1,600 ש"ח, מיום תביעתה בתאריך כ"ו באדר התשע"ט (3.3.19). מעבר לכך הבעל פטור ממזונותיה.

על פסק דין זה מערערים הצדדים:

האפוטרופוס, אחיו של הבעל, מערער ומבקש:

א. לפטור את הבעל לגמרי ממזונות אשתו;

ב. לחייב את האישה בפירוק השיתוף בדירה וברכב;

ג. לחייב את האישה בגט.

האישה מערערת ומבקשת להגדיל את חיוב המזונות לסך 7,800 ש"ח כתביעתה בבית הדין האזורי.

טענות הצדדים

טענות הצדדים כפי העולה מכתבי הערעור והתשובה לערעור ומטענותיהם בדיון ביום ו' בכסלו התשפ"א (22.11.2020) הן כדלהלן:

טענות הבעל (על ידי האפוטרופוס ובא כוחו)

בא כוח הבעל מגולל באורך את תלאות הצדדים ש'בראשן' עומדת, לטענתו, האישה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל עבר אירוע מוחי, והאישה רצתה לאשפז את הבעל אשפוז כפוי בבית חולים פסיכיאטרי. לאחר שהבת עמדה על שהבעל, אביה, ייבדק בבית החולים התברר שהבעל עבר שני אירועים מוחיים ולא היה זקוק כלל לאשפוז בכפייה. כאשר עמד על כך בית המשפט לענייני משפחה הורה כי מעתה יהיה אח הבעל אפוטרופוס לגוף ולרכוש.

מעבר לכך טענות העיקריות הן:

א. האישה משכה מעל חצי מיליון שקל מחשבוננו של הבעל כאשר לא אכפת לה כלל ממצבו של הבעל וכאשר אינה באה לבקר בבית החולים הסיעודי שבו הוא נמצא כיום ואינה דואגת לשלמו.

ב. שנים שהבעל ניסה להביא להליך גירושין (כמופיע בתיק האזורי) היות שהאישה מרדה בו, כפי שהודתה בדיונים כי הרבה שנים כבר לא קיימה יחסי אישות, ובפרט כשאחת-עשרה שנה לא חייתה עימו, ורק לאחר שיצא לפנסיה חזרה לבית לחיים נפרדים, וגרמה לעזיבת הבעל את הבית כשאינה מטפלת בו.

ג. האישה מרדה ומורדת בבעלה, ולכן ברור שאינה זכאית למזונות, וכמו שפסק בית הדין בתחילה בנוגע לדחיית תביעה האישה למזונות זמניים כיוון שיש ספק אם היא מרדה.

ד. המערער מפרט כי לפי הקצבה שהאישה מקבלת – פנסיה וקצבת זקנה אין על הבעל חיוב במזונותיה.

ה. משכך, על בית הדין לקבוע כי האישה לא זכאית למזונות – גם לא בסכום של 1,600 ש"ח. האישה מורדת, ולכן יש להורות על ביטול החלטת בית הדין קמא למדור ספציפי ולהורות על חלוקת הדירה והרכב של הצדדים.

ו. יש לחייב את האישה בגט!

אין בהודאתו של הבעל כדי לחייב במזונות ומדור ולפטור את האישה מגט, בשעה שהבעל דרש זאת שנים אלא שכיום אינו יכול לנהל מלחמה זאת מחמת בריאותו הלקויה. משום כך מונה אפוטרופוס, כדי לדאוג לבעל, ובית הדין אינו רשאי להרפות מתביעות אלו.

בא כוח הבעל מצטט פסיקות הלכתיות ופסקי דין כי במקום ספק אין הבעל חייב במזונות אישה ומדור.

טענות האישה בתשובה לערעור הבעל

האפוטרופוס מתעלם מרצונו של החסוי וממה שאמר לפני בית הדין בדיון, כפי שכתב בית הדין קמא! וכך התמיהה רק גוברת: האם כעת יעשה האפוטרופוס מה שטוב לבעל בעיניו ולא מה שהיה טוב בעיני הבעל עצמו כבר שנים?

לטענת האישה עקב מותו הטרגי של אחד מהבנים לפני שתים-עשרה שנה הפסיק הבעל לקיים עימה יחסים מעצמו, והיא כיבדה זאת, הבעל שהה תקופה בקנדה ותמיד היה שולח לה כסף למחייתה. לפתע חלה עוד בן [י'], שלקה בסכיזופרניה, האישה טיפלה בכן במסירות ביחידת דיור לבדה, ובעלה תמך בה עד שכלו כל הקיצין והיא חזרה לדור עם בנה בבית הצדדים תוך שבכל הדרך הבעל מכיר תודה לאשת נעוריו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לטענת האישה הבעל חלה והיא פנתה עימו לרופא ששגה באבחון החולי של הבעל כאשר הפנה אותם לאשפוז פסכיאטרי. כאשר התברר למפרע כי הבעל לקה באירוע מוחי הופנה הבעל לטיפול בבית החולים.

לטענת האישה כל ימי חיי הצדדים היו בשלום כאשר הבעל דואג לה בכל מאודו, ומשכך יש לדחות את הערעור.

האישה מציינת כי כיום האפוטרופוס מדלל את רכושו של הבעל בהוצאות מיותרות לעורכי דין וכיוצא בזה.

טענות האישה בערעור שכנגד

א. האישה מבקשת להורות כי היא זכאית למזונות אישה בסך של 7,555 ש"ח לחודש.

לטענתה נימוקו של בית הדין קמא כי טענת האישה שהצדדים חיו ברמת חיים גבוהה לא הוכחה הוא שגגה חמורה. האישה הביאה אסמכתאות ברורות המוכיחות כי החסוי היה נוהג להעביר תשלומים נוספים מעבר לסכום הקבוע של 1,600 ש"ח לחודש. (צורפו נספחים על כל מיני סכומים קבועים). האישה ביקשה פעמים מספר מבית הדין קמא לקיים דיון מעמיק שבו תוכל להוכיח את טענותיה, אך לצערה הרב בית הדין קמא לא שעה לבקשותיה. האישה סבורה כי אף בלי דיון מעמיק לגופם של דברים אין ספק שסכום זה של 1,600 ש"ח אינו יכול לספק את כל צורכי האישה לרבות מדור, כלכלה ותרופות.

אף נימוקו ההלכתי של בית הדין קמא שבתקופת פירוד אין את הכלל של "עולה עמו" הוא בניגוד לכללי ההלכה:

(א) אכן אילו היה פירוד בין הצדדים באשמת האישה היה אפשר לומר שאכן האישה אינה זכאית ל"עולה עמו" אך במקרה זה כלל לא היה פירוד.

(ב) מבואר בתוספות (כתובות ע, ב דיבור המתחיל "והאידנא") שבמקום שהאישה הסתפקה בפחות כשגרו יחד ו'התגלגלה עמו' בפחות מבית אביה, אף על פי כן: כשאינה עימו – אם הבעל גורם שאין הם יחד חייב לה כמו שהייתה רגילה בבית אביה, שהוא יותר ממה שהיה זן מקודם.

בנידונו שהבעל החסוי עזב את הבית כתוצאה מחוליו ודאי שהוא חייב במזונות אשתו כפי שהורגלה ואיך אפשר להגיד שלא משנה מי אשם בפירוד?

ב. האישה מבקשת להורות שחייב מזונות אישה יחול באופן רטרואקטיבי החל מיום כ"ח בתשרי התשע"ט (7.10.2018).

לדבריה בית הדין קמא התעלם לחלוטין מטענתה וקבע כי יש לשלם את תשלום המזונות החל מיום כ"ו באדר התשע"ט (3.3.19).

האישה הביאה תימוכין לעמדתה שכידוע אין צורך לתבוע מזונות דווקא בבית דין, ודי בכך שידוע לנו כי האישה ביקשה מזונות אישה ולא מחלה עליהם, כשלעניין זה יש לראות את מועד הגשת הבקשה לאפוטרופוס, קרי יום כ"ח בתשרי התשע"ט (7.10.2018) כגילוי דעת שלא מחלה עליהם וכמו שכתב הבית שמואל (סימן ע ס"ק כט).

ג. לטענת האישה אין לקזז את קצבת הזקנה מחיוב החסוי בתשלום מזונות אישה.

בית הדין כתב בהחלטתו שיש לקזז מהכנסות האישה את קצבת הזקנה שמהביטוח הלאומי בנימוק שעל קצבת זקנה אין כל צורך לומר "צאי מעשה ידיך במזונותיך", שכן תשלום זה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משולם כדי שהאישה תוכל לחיות בכבוד. דבר זה נסתר ממה שכבר נכתב בו רבות – "המערערת תפנה למספר מקורות שמהם עולה כך" – כי אף אם התשלום של המוסד לביטוח לאומי הוא בעבור מזונות הרי שאין בו לפטור את הבעל מתשלום מזונות וכי אין לקזז זאת מתשלום המזונות.

הכרעה בערעור האישה

הספק בחיוב המזונות נוכח חיי הצדדים בנפרד והספק בדבר האחריות לכך

עולה לפנינו תמונה עגומה שבה הצדדים לא חיו יחד כבני זוג לכל דבר אלא חיו בנפרד במשך שנים רבות – גם בזמן שהותה של האישה בחו"ל, וגם לאחר מכן בזמן שהותה בארץ בעיר [ב'] בעוד הבעל ב[א'] ואף לאחר מכן כשהאישה חזרה לביתם ב[א'] – אפשר לומר שהצדדים חיו תחת קורת גג אחת אבל כל אחד לחוד ולא יחד כאיש ואישה (וראה פרוטוקול הדיון שורות 129 ו-172 – 180), ובוודאי לא כטענות האישה "כי בין הצדדים שררו שלום ורעות". הווי אומר כי ישנו מקום גדול לדון את האישה כספק מורדת שאינה זכאית למזונות.

וראה מה שכתב הגאון הרב אליעזר גולדשמיט זצ"ל בפסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל (חלק ו עמוד 53) שחיוב המזונות מתחילתו כך נקבע, שהבעל חייב לתת לאשתו מזונותיה עימו על שלחנו, ורק באופן זה; וכשהיא אינה עימו הרי באורח זה מעולם לא הוטל חיוב עליו, אלא שאם עזיבת הבית אינה באשמתה של האישה, אז נקבע הדין כי הוא חייב לתת לה מזונות במקום שבו היא נמצאת. ועיין בתשובות המבי"ט (חלק א סימן שדמ ד"ה ולענין). ואם כך, הרי כאשר הנראה לעין הוא שהאישה איננה בבית בעלה, הרי באופן זה לא קיים דין מזונות מעיקרו, אלא שהאישה באה בטענה כי שלא באשמתה אין היא בבית ומשום כך היא רוצה להחזיר את חיוב המזונות, הרי החובה היא עליה להוכיח את הסיבה המחזירה את החיוב, ואשר בלעדיה החיוב אינו קיים.

ויעוין בשו"ת יביע אומר (חלק יא אבן העזר סימנים סא–סב) שהאריך בדין מוחזקות האישה במזונותיה ושם כתב "שאיין כל ספק בדבר" –

שאיין לחייב בעל במזונות אשתו כשאינה עמו בבית, אלא אם כן כאשר היא הוכיחה צדקת טענתה לעזיבת הבית. הא לאו הכי אין להוציא מן הבעל המוחזק.

וכתב:

ואין כל הוכחה להיפך ממה שכתב הרמ"א בהגה (סימן קנד סעיף ג) שאם ידוע שהוא מתמיד להכותה אינו נאמן לטעון שהיא גורמת שמקללתו בפניו, דלאו כל כמיניה לאחזוקה בפרוצה. (וכן מתבאר בדברי הרשב"א בתשובות המיוחסות סימן קב, ובשו"ת הרשב"א חלק ז סימו תעז). פשוט שאין דברי הרמ"א ענין לכאן כי בנדון הרמ"א מדובר שהוכח בבירור שהבעל מכה את אשתו, אלא שבא לפטור עצמו (ממזונות וכו') בטענה שהיא התחילה על ידי שמקללתו בפניו, והאשה מכחישתו. ולכן עליו להביא ראיה לצדקת טענותיו, שאין ספק מוציא מידי ודאי, והאשה בחזקתה למזונות ככל בנות ישראל הכשרות, ולא כל כמיניה לאחזוקה בפרוצה. וכן ראיתי עתה להגאון רש"ב ורנר אב"ד תל אביב, בשו"ת משפטי שמואל (סימן כו עמוד קלח, ב ובנדפס מחדש סימן כג עמוד קסב, ב) שכתב כן. מה שאין כן בכל ספק שקול, וכל צד מטיל האשמה על הצד שכנגד, אין להוציא מזונות מן הבעל המוחזק ללא הוכחה לצדקת טענת האשה.

עד כאן לשונו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכן ומן האמור לעיל: ככל שישנו ספק בעיני הדיינים בחיוב הבעל במזונות אשתו – על האישה להוכיח זאת. ובנדון דידן דינו במה שפסק בית הדין קמא, ואין מקום לחייב ולהוציא מהבעל כתביעת האישה.

ההתחשבות בקצבת הזקנה לעניין קציבת גובה המזונות אף אם חייב הבעל בהם

ואף כי יש מקום לדון במה שקבע בית הדין האזורי כי קצבת זקנה נכללת במזונות האישה: אכן הוא שיש מקום לומר שהפנסיה של האישה כיוון שהיא מגיעה ממעשי ידי האישה יש לדונה כמעשיה ידיה, שיכול הבעל לומר "צאי מעשי ידיך במזונותיך". מה שאין כן קצבאות שמגיעות לאישה שלא מכוח עבודתה ואינן נכללות בגדר מעשי ידיה, שיוכל בעלה לומר לה "צאי מעשי ידיך במזונותיך".

ועיין בפתחי חושן (חלק ט – ירושה ואישות, הערות פרק י – מעשה ידיה חבלתה מציאתה וירושתה הערה ב) שכתב לדון בקצבת זקנה שמשלמת הממשלה או קרן מיוחדת, שאם הקצבה ניתנת לכל האנשים – גם לאלו שלא עבדו – פשוט שאין היא בכלל מעשי ידיה אלא דינה כנכסי מלוג, ואף אם ניתנת רק לעובדים אבל אין צורך בתשלום מיוחד כדי לקבל את הקצבה הרי היא נכסי מלוג. ומה שהמעביד משלם באופן כללי מס בעבור העובדים, כגון ביטוח לאומי, אף על פי שבגלל זה היא מקבלת את הקצבה, נראה שאין היא בכלל מעשי ידיה, שהתשלום חובה על המעביד ולא למטרה זו בלבד, וגם אין הקצבה תלויה בגובה המשכורת. אומנם אם יש תשלום מיוחד למטרה זו, אף על פי שהוא חובה, יש לדון בזה, שכיוון שהקצבה תלויה בתשלום המעביד ולמטרה זו במיוחד ייתכן ששוב היא כחלק ממעשי ידיה, והסיק:

ומכל מקום נראה יותר שאין זה כמעשי ידיה, שהרי עיקר הקצבה ניתנת מחמת הגיל, ואילו מתה קודם לכן לא היתה מקבלת, נמצא שבזכותה באה הקצבה, ודינה כנכסי מלוג.

אומנם גם אם יש מקום לומר שקצבת הזקנה אינה נחשבת כמעשי ידי האישה וכנ"ל, מכל מקום במקרה שלפנינו, שבאים לחייב את הבעל במזונות אשתו, ודאי שאין מקום לחייבו, שכיוון שהאישה מקבלת קצבת זקנה דינה כדין אישה שיש אדם אחר שזן אותה, שהבעל פטור ממזונות וכפי שפסק הרמ"א (סימן ע סעיף ג) שאם קימצה מעיסתה אינה יכולה לתבוע מזונות, ומוכח שלגבי בעלה: כל שיש לה מזונות אינו חייב לתת לה עוד, דלא עדיף מצמצמה ממזונותיה שהוא לבעל. וברור שכשהמדינה נותנת קצבת זקנה זו כוללת מזונות לאישה שתתפרנס מהם, ולכן אין לחייב את הבעל.

וראה בשו"ת רב פעלים (חלק ב אבן העזר סימן לב) שרק אם האישה מוחזקת בכסף מזונות ששלח לה בעלה בזמן שהתפרנסה מאדם אחר אין להוציא מידה כיוון שהיא מוחזקת. ומוכח מדבריו שאם אדם אחר זן אותה אין להוציא מהבעל עוד מזונות.

מסקנה

לאור האמור:

אין מקום לשנות את החלטת בית הדין האזורי אשר קבע כי יש ספק במרידת הצדדים, ולכן אין מקום לחייב את הבעל מזמן תביעת האישה את האפוטרופוס, קרי מיום כ"ח בתשרי התשע"ט (7.10.2018), כשיש ספק כלל אם הוא חייב במזונותיה, וכל שכן כשהיא מתפרנסת מקצבת זקנה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הכרעה בערעור הבעל (באמצעות האפוסטרופוס) על מתן התוקף להתחייבותו למרות הגדרתו 'חסוי' מה שנותר הוא לדון בטענת האפוסטרופוס כי אין לקבל את הסכמת הבעל שהאישה תמשיך לדור בדירת הצדדים ולהעברה קבועה מכספו לאישה, סך של 1,600 ש"ח לחודש, בגין אי-כשרותו של הבעל באשר הוא 'חסוי', וכדלהלן:

בפן המשפטי

מבחינה משפטית אין עילה לפסול את כשרותו של הבעל החסוי. זאת בהסתמך על שני פסקי דין שניתנו בבית הדין הרבני א. בבית הדין האזורי אשדוד תיק מספר: 33040/1 ; 25179/1. ב. בבית הדין הגדול בשבתו כערכאת ערעור על פסק הדין של בית הדין האזורי אשדוד בתיק מס' 862770/2. בית הדין הגדול קיבל ואשרר את פסק דינו של בית הדין האזורי ואף חיזקו ביתדות. (ואף עתירה שהגישו המערערים לבית המשפט העליון כנגד פסיקת בית הדין הגדול נדחתה.)

בפסקי הדין הנ"ל נימקו בתי הדין את כשרותו של החסוי לדין היות שיש הבדל בין חסוי לפסול דין – "לא כל חסוי הוא פסול דין" וחזקת הכשרות המשפטית עומדת גם לחסוי. לפיכך גם בענייננו: הכרת בית המשפט במערער כחסוי ומינוי אחיו כאפוסטרופוס לגוף ולרכוש – לא די בה כדי לבטל פעולות משפטיות שעשה החסוי, ובכלל זה התחייבויות ממוניות. גם אם יכיר בית המשפט בעתיד במערער כפסול דין, לא יהיה בכך כדי לבטל למפרע פעולות משפטיות שעשה מאחר שלהכרזת אדם כפסול דין אין תחולה רטרואקטיבית.

בנוסף יש לציין כי האפוסטרופוס לדין שמינה בית הדין האזורי, עו"ד טליה גיגי, שנכחה בדיון מיום כ"א במרחשוון התש"ף (19.11.2019) לא הגישה ערעור על החלטת בית הדין האזורי.

בפן ההלכתי

בית הדין האזורי כבר דן ואשרר את כשרותו ההלכתית של הבעל בהתאם לתשובותיו על שאלות בית הדין על פי המבואר בבית יוסף וברמ"א (אבן העזר סימן קכא סעיף ה) ולכן כל הודאתו מחייבות. ואף על פי שהשולחן ערוך שם מדבר בכשרות אדם למתן גט מרצונו ובמקרה שלפנינו תשובותיו משליכות על חיוב אדם ממון, מכל מקום הדין הוא שבחינות אלו שנאמרו בגט מחייבות גם לממון וכמבואר בגמרא (גיטין נט, א), וכן פסק מרן השולחן ערוך (חושן משפט סימן רלה סעיף יח) וזו לשונו:

אילים ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק מקחו וממכרו ומתנותיו קיימות, בין במטלטלין בין בקרקע, והוא שיבדוק [אולי צ"ל: "שיבדק"] כדרך שבודקין לגיטין, או יכתוב בכתב ידו.

ועיין בסמ"ע (שם ס"ק ג) שהביא דברי המחבר בהלכות גיטין איך מבצעים בדיקה זו:

ולא יבדקוהו בדברים הנמצאים באותו זמן, אלא בקיץ שואלים אותו אם רוצה בפירות של החורף ובחורף אם רוצה בפירות של הקיץ, ואם ישיב "הן" ודאי שוטה הוא ואם ישיב "לאו" פקח הוא.

ואומנם שיש מקום לדון אם לא חשיב החסוי לכל הפחות כדין 'חרש' שאין מקחו מקח אלא למטלטלין ולא לקרקעות, וכפי שפסק השולחן ערוך (שם סעיף יז):

חרש, שאינו שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע כלום, מוכר ולוקח המטלטלים ברמיזה, אבל לא בקרקע. ואף במטלטלים לא יתקיימו מעשיו עד שבודקין אותו בדיקות רבות ומתיישבין בדבר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם יעוין בפסק דין בית הדין הגדול הנ"ל שהאריכו בכך ושם דנו באורך בסוגיית שוטה ופתי שפסול לעדות ובחילוק בין שוטה ופתי, שפסולים לעדות, לטיפש. ונצטט את עיקרי המסקנה שהעלו שם והנוגעים לעניינו:

[...] המהרי"ט בתשובה (שם) כתב וזו לשונו:

ומה שכתב הרמב"ם פרק ט' מהלכות עדות [הלכה י'] "הפתאים ביותר שאין מכירים דברים שסותרים זה את זה ולא יבינו עניני הדברים כדרך שמבינין שארי עם הארץ" וכו' "הרי אלו בכלל שוטים" [...]

הנה זה – אף על פי שאפשר שלא יבינו עניני הדברים כדרך שאר העם מכל מקום מכיר הוא הדברים שסותרים זה את זה, על הן הן ועל לאו לאו, אלא שיש בו טפשות בדברים שלבו חפץ כמו פתן חרש יאטם אזנו, והוא מכלל הטפשים עקשי לב – לא מפני זה יהיה בכלל "הפתאים" שהזכיר הרמב"ם ז"ל.

ודבריו הובאו להלכה בכנסת הגדולה (חושן משפט סימן לה אות יא) ובתשובת הנודע ביהודה הנ"ל, ובשו"ת דברי חיים (אבן העזר חלק א סימן נג).

ובשו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק א סימן קכ) כתב וזו לשונו:

והנה לבד היתר זה יש גם לדון דאין להחשיבו שוטה כלל בזה שמחזיק עצמו למשיח, כמו שלא נחשב מי שעובד עבודה זרה עץ ואבן לשוטה – אף שודאי הוא שטות גדול להאמין בעץ ואבן – אלא אמרינן דהוא פקח ורשע ומחייבין ליה מיתה. וכמו כן זה שמחזיק עצמו למשיח – אף שהוא שטות גדול – אין להחשיבו לשוטה אלא דגאותו היתירה הטעתו שראוי להיות משיח. וממילא אפשר לדון עוד יותר שגם כל מעשיו השטותים שנמשך מצד טעותו שהוא משיח, שלפי דעתו הרעה הוא תקון העולם, אינם מחשיבים אותו לשוטה, דכל דבר שאדם עושה מצד חשבון איזה שיטה ודרך שמחזיק בדעתו – אף שהיא סכלות גדולה – לא נחשב שוטה בזה, כדמוכח מעובדי עבודה זרה שהרבה מעשה שטותים עשו, וכל דרכי האמורי שנאמרו בשבת דף ס"ז הם מעשה שטות, ויש להם דיני פקח.

וכלל הדברים אחד, שמי שעושה דברים מתוך דחף – גם אם מדובר במעשה שטות או דברי שטות – אינו שוטה, משום שבדרך כלל מבין דברים לאשורם, אלא טיפש שהולך אחרי נטיית לבו ולא מקשיב להגיונם של אחרים.

ויעוין עוד בפסק דין הנ"ל מה שכתב חבר בית הדין הגדול הרב ציון אלגרובלי לכאור את החילוק בין שוטה לפתי וזו לשונו:

ובשו"ת מהרי"ט (אבן העזר חלק ב סימן טז) כתב וזו לשונו:

דגם להרמב"ם לענין עדות בלבד הוא דפסול, דשמא אומר בדדמי על מה שעבר כיון שאינו מכיר דברים הסותרים, אבל לקיים דבר במשא ומתן ובגיטין ובקדושין: כי מסביר ליה וסבר – לאו שוטה הוא, ומהני מה שעשה לפני הבית דין בדעת שפויה. וראיה מסוגיא דבבא בתרא דף קנ"ה דזיל אכול תמרא ושדי ביה קשייתא.

ועיין בשו"ת אדמת קדש שהמדובר במבחין בין הן ללאו אלא שאינו מבין עניני הדברים כדרך שאר העם. אחרת [שאינו מבחין בין הן ללאו] – כשוטה ייחשב.

ובספר אור הישר (סימן ל) כתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וזה נראה לעניות דעתי החילוק שבין פתאים לשוטים, שדין הפתאים הזכיר הרמב"ם באותו פרק אחר כך (בהלכה י), ועיין בסמ"ע (חושן משפט סימן לה ס"ק כא) דברים דחוקים מאד, שכוון שאינו מכיר דבר והפוכו – אין לך דעה מטורפת לגמרי יותר מזה, אם כן מה ההבדל בין פתי לשוטה? ולי ניחא, ששוטה עושה מעשה בפועל, לכך סגי בדבר אחד, ופתי – אף על פי שאינו מכיר דבר והפוכו – אינו עושה מעשה שטות בידים רק שמדבר בפיו, ולכן בעיני שיהיה פתי בכל הדברים.

ובשו"ת חתם סופר (שם [חלק ד אבן העזר ב סימן ב]) התייחס להבדל בין פתי לשוטה [...] וזו לשונו:

והנראה לעניות דעתי בזה דודאי כל מי שאין שכלו צלול, שיהיה לו לכל הפחות דעתא צילותא – אף על פי שאינו עושה שום מעשה שטות, רק הוא בשב ואל תעשה, אבל מכל מקום אינו מביין הדברים הסותרים – הרי הוא פסול מן התורה לכל מילי, והרי זה בכלל 'חרש' שמנו חז"ל בכל מקום שפסלו מטעם הנ"ל, ומכל שכן הפתאים הגרועים מן החרש.

ואמנם אין פסולים אלא משום שחסרים דיעה, ולא שנתוסף להם שום שגעון וטרופ הדעת כלל. ומשום הכי כשמרגישים בהם שום דעתא צילותא מועיל וכל מעשיהם כמעשה הפקחים [...]

אבל אין הכי נמי: כל פתי שנשאר לו עדיין דעתא צילותא הרי הוא כפקח, ואפילו חרש שיכול לדבר מתוך הכתב – סבירא ליה לרב כהנא בגיטין (עא ע"א) דהוי כפקח גמור, משום דסבירא ליה דלזה הוי דעתא צילותא. והיינו נמי "שחט בו שנים או רוב שנים" ומגויד וצלוב, דמרמז וכותבים ונותנים גט לאשתו – אף על גב שאין לך חלוש בדעה יותר ממנו, מכל מקום כיון דלא עושה שום מעשה טירוף אמרינן כחושתא בעלמא היא ועדיין נשאר לו רושם דעה קלה [...] והיינו נמי דין נשתתק שבודקים אותו. ע"ש והן הנה דבר רבנו ירוחם בשם רמ"ה שמביא בית יוסף באבן העזר (סימן מד) ובחלקת מחוקק ובית שמואל (שם סעיף ב) דאם דעתו צלולה – אפילו קלה וחלושה – מכל מקום קידושיו קידושין. ואמנם השוטה שדברו בו בכל מקום היינו שעושה מעשים בפועל המורים על טירוף דעתו ובלבול מחשבתו, ולזה לא יועיל אפילו אם משיב ושואל כהוגן כיון דידעינן בודאי שדעתו מעורבת ומשוגשת.

וביאר הרב אלגרבלני שנראה –

להשוות דברי החתם סופר עם דברי המהרי"ט, לאור מה שכתב בספר אדמת קודש, שהמדובר במהרי"ט הוא במבחיין בין הן ללאו – אחרת כשוטה ייחשב – אלא שיש לו דעת קלושה ולכן כשמסבירים לו מהני ובכך נחשב כדעה צלולה שמהני, בהתאם לדברי חתם סופר שהמכוון בדבריו כשמסבירים לו בדומה לנשתתק שבודקים אותו.

ויש להוסיף שכן מוכח בשו"ת הרשב"ש (סימן תסה) וזו לשונו:

ענין טענת שטותו ושהיא השיאה הבת ונתנה לה נדוניא מנכסיו: בזה באו הרבה עדים כי היה מבולבל בדעתו וכי בתוך אותו הזמן נשאת הבת והעידו כי לא היה בנשואי הבת ובזה העידו כמה עדים, אך שנים העידו כי כשנשאת הבת היה בשלימות דעתו. הילכך הוה דיניה כהוא דאמרינן בפרק ב דכתובות ובפרק ארבעה אחין ביבמות:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בר שטיא זבין נכסיה, אתו בתרי [לפנינו "בי תרי", וכן להלן] אמרו "כשהוא חלים זבין" ואתו בתרי אמרו "כשהוא שוטה זבין" – אמר רב אשי: אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא.

ואמרו המפרשים שם: דוקא בקרקעות, אבל במטלטלין בחזקת מי שהם בידו. וזו – הרי המטלטלין בחזקתה, ויכולה היא לומר: כשהוא חלים לקח אותה. ואף על פי שהמעידין שהעידו שהיה מטורף הדעת הם רבים, והאומרים "חלים היה" הם שנים, כבר אמרו ז"ל דבממונא "מאה כתרי ותרי כמאה" והווי להו תרי לגבי תרי. ואף על פי שהאחד משני העדים חזר בו, קיימא לן בפרק שבועת העדות דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ועוד שיש עד אחד מעיד שלפעמים היה עושה מלאכה, אם כן יכולים אנו לקיים כל דברי העדים ולומר שהיה עתים חלים ועתים מטורף.

ועוד שאלו העדים כולם העידו שהיה מטורף הדעת ולא היה נכפה. אם כן צריכין היו לבדקו כדרך שבדקין לגיטין ולמתנת שכיב מרע. ואין בכל העדים מי שאמר שבדק אותו, ולא הזכיר לו דברים של ימות החמה בימות הגשמים ולא של ימות הגשמים בימות החמה כדאיתא במסכת גיטין.

ומוכח מדבריו שאדם ש'עתים חלים עתים שוטה' – אילו בדקנוהו כדרך שבדקין לגיטין ודאי שהתחייבותו מחייבת כשאר אדם בריא.

מסקנה

מהאמור לעיל יוצא שכל שיודע על הן 'הן' ועל לאו 'לאו' – הרי הוא כפיקח והודאתו מחייבת גם בממונות כדין מי שנשתתק. ולכן **בנדרון שלפנינו**, שבית הדין האזורי חקר את הבעל על פי הבחינות שבאבן העזר וידע להשיב על הן 'הן' ועל לאו 'לאו', וכל זה בנוכחות האפוטרופוסית לדין – הודאתו והתחייבותו מחייבת!

פסק דין ומתן הוראות

לאור כל האמור, בית הדין פוסק:

א. ערעור האפוטרופוס בשם אחיו, הבעל, והערעור האישה שכנגד – נדחים.

ב. אין צו להוצאות.

ניתן ביום ט' באדר התש"ף (21.2.2021).

הרב מיכאל עמוס

הרב יעקב זמיר

הרב יצחק יוסף

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה